

ANETA ARKUSZEWSKA

ORCID: 0000-0003-1323-4490

Uniwersytet Rzeszowski

CHARAKTERYSTYKA UMOWY DOWODOWEJ — ZAGADNIENIA WYBRANE (CZĘŚĆ I)

Abstrakt: W opracowaniu omówiono nową instytucję w polskim systemie prawa procesowego cywilnego — umowę dowodową. Charakterystyka przeprowadzona w I części miała na celu przybliżenie: definicji umowy dowodowej, problematyki jej dopuszczalności przed nowelizacją kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 4 lipca 2019 roku, czasu jej zawarcia i treści, a także charakteru prawnego umowy dowodowej. Przeprowadzone badanie może umożliwić pełniejsze zrozumienie tejże instytucji, a jednocześnie ułatwić stronom zawieranie odpowiednich porozumień, a sądom dokonywanie ich trafniejszej oceny.

Słowa kluczowe: umowa dowodowa, postępowanie gospodarcze, postępowanie dowodowe

WPROWADZENIE

Po kilku latach nieobecności odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych prawodawca zdecydował się na jego przywrócenie Ustawą z dnia 4 lipca 2019 roku o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹. Według ustawodawcy głównym powodem powrotu do dawnych rozwiązań jest konieczność szybkiego rozstrzygania spraw między przedsiębiorcami. Analiza pracy sądów gospodarczych wykazała, że dotychczasowy tryb sądowego rozwiązywania sporów gospodarczych nie spełniał wymogów obrotu gospodarczego, a zasadniczym elementem w procesie dochodzenia i zaspokajania na drodze prawnej wierzytelności powstałych w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą jest jakość i czas sądowego rozstrzygania sporów w sprawach gospodarczych. W literaturze pojawił się pogląd, że argument ten nietrafnie diagnozuje i bezzasadnie różnicuje interesy potencjalnych stron w postępowaniu przed sądami powszechnymi, które przecież dlatego są „powszechne”, że nie powinny stwarzać żadnych istotnych — a zwłaszcza nieuzasadnionych szczególnymi względami

¹ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 roku o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469).

mi — różnic podmiotowych². Wskazuje się również, że ponowne wprowadzenie do polskiego systemu prawa procesowego cywilnego postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych, nie opiera się na solidnych podstawach teoretycznych, ponieważ ani charakter sprawy gospodarczej, ani status stron (przedsiębiorców) nie usprawiedliwia istnienia odrębnych reguł postępowania. Natomiast regulacje, które mogą w sposób racjonalny usprawnić tok tego postępowania, należy zamieścić w ogólnych przepisach o procesie, gdyż nie ma żadnego uzasadnienia, żeby miały one obowiązywać tylko w jednym z postępowań odrębnych³.

Nowa regulacja postępowania gospodarczego nie stanowi mechanicznego powtórzenia unormowań poprzednio obowiązującego postępowania w sprawach gospodarczych. Niektóre instytucje przywrócono, inne zmodyfikowano, ale też wprowadzono zupełnie nowe rozwiązania prawne. Abstrahując od zasadności czy też nieuregulowania postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych, należy przyjąć, że sumienne rozpoznanie sprawy gospodarczej wymaga skupienia materiału procesowego oraz sprawnego i efektywnego załatwienia sprawy z uwzględnieniem odmienności postępowania dowodowego. Temu celowi ma służyć wprowadzenie nowatorskich unormowań prawnych przewidzianych w postępowaniu dowodowym w sprawach gospodarczych takich jak umowa dowodowa, subsydiarny charakter dowodu z zeznań świadków oraz prymat dowodu z dokumentów. Z uwagi na ograniczone ramy niniejszego opracowania zostanie przybliżona jedynie instytucja umowy dowodowej, która jest pionierskim rozwiązaniem w postępowaniu cywilnym i wymaga analizy z uwagi na możliwe problemy w jej stosowaniu, a także określenia jej miejsca w porządku prawnym. Charakterystyce zostanie poddana umowa dowodowa z punktu widzenia: ujęcia terminologicznego, przedmiotu i czasu jej zawarcia, natury prawnej oraz formy, w jakiej może być zawarta, weryfikacji przez sąd takiej umowy oraz jej konsekwencji prawnych. Wskazana eksploracja ma umożliwić zrozumienie tejże instytucji, aby ułatwić stronom zawieranie odpowiednich porozumień, a sądom dokonywanie ich prawidłowej ewaluacji.

1. PROBLEMATYKA ISTNIENIA UMOWY DOWODOWEJ PRZED NOWELIZACJĄ

Umowa dowodowa została uregulowana w treści art. 458⁹ k.p.c. w siedmiu paragrafach i stanowi istotne *novum* w polskim procesie cywilnym. Wprowadzie

---

² J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian 2019*, t. 1 i 2. *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe*, red. T. Zembrzusi, Warszawa 2019, s. 1081.

³ A. Jakubecki, *Czy potrzebne jest nam postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych? (uwagi na tle Projektu ustawy o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego z 13 września 2018 r.)*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2018, nr 4, s. 68.

kodeks postępowania cywilnego z 1930 roku⁴ przewidywał w dwóch przepisach (art. 273 i art. 289⁵) brak możliwości dopuszczenia dowodu z dokumentu lub ze świadków, jeżeli obie strony temu się sprzeciwiły, co sugerowało, że strony mogły zawierać wiążące dla nich i dla sądu umowy dowodowe⁶, jednak nie były one szczegółowo uregulowane pod względem formy, w jakiej można je było zawrzeć, kontroli ich ważności czy też skuteczności.

Przed nowelizacją z 4 lipca 2019 roku możliwość zawierania przez strony umów dowodowych w procesie cywilnym była przedmiotem kontrowersji w literaturze. Przeważało stanowisko, że zawarcie umów dowodowych jest niedopuszczalne, gdyż ustawodawca w kodeksie postępowania cywilnego nie uregulował wyraźnie możliwości zawierania takich umów przez strony⁷, a poza tym umowy takie sprzeciwiałyby się niektórym zasadom postępowania cywilnego, to jest zasadzie swobodnej oceny dowodów i zasadzie prawdy obiektywnej⁸. Pojawiały się również poglądy za dopuszczalnością zawierania umów dowodowych, wywodzące możliwość ich istnienia choćby z zasady dyspozycyjności i kontradiktoryjności, które nie tworzą ograniczeń dla ich funkcjonowania, a także w oparciu o przepisy prawa materialnego i zasadę swobody umów⁹, czy też z innych przejawów prywat-

⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 roku — Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1930 r. nr 83, poz. 651).

⁵ Art. 266 i art. 282 wg Obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 grudnia 1932 roku w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu kodeksu postępowania cywilnego (Dz.U. z 1932 r. nr 112, poz. 934).

⁶ Tak K. Knoppek, [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 2, cz. 2. *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016, s. 85; *idem*, *Recenzja książki „Dowody w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2010”*, „Polski Proces Cywilny” 2011, nr 2, s. 162.

⁷ Por. K. Knoppek, *Recenzja książki...*, s. 162.

⁸ Por. M. Waligórski, *Gwarancje wykrzycia prawdy w procesie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 1953, nr 8–9, s. 278; A. Skąpski, *Ograniczenie dowodzenia w procesie cywilnym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1981, nr 93, s. 30 n.; J. Jodłowski, *Zagadnień polskiego procesu cywilnego*, Warszawa 1961, s. 63; M. Allerhand, *Kodeks postępowania cywilnego. Część pierwsza*, Lwów 1932, s. 271; H. Dolecki, *Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1998, s. 75; K. Piasecki, *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Warszawa 2010, s. 262, który uznaje, że sprzeczne z wymaganiami zasady prawdy obiektywnej są wszelkie umowy dowodowe i umowy dotyczące rozkładu ciężaru dowodu. Umowa co do ciężaru dowodu jest sprzeczna z art. 6 k.c. lub innymi przepisami regulującymi w swoisty sposób ciężar dowodu.

⁹ Por. W. Mikuszewski, *Dopuszczalność umów regulujących sposób prowadzenia dowodów w procesie*, „Ruch Prawniczo-Ekonomiczny” 1939, nr 3, s. 226–242; W. Siedlecki, *Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 1953, nr 7, s. 73; R. Kulski, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2006, s. 307 n.; Ł. Błaszczak, *Problematyka umów dowodowych w sądowym postępowaniu cywilnym ze szczególnym uwzględnieniem dowodu z opinii biegłego ad hoc*, [w:] *Rola biegłego w postępowaniach sądowych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Wrocław 2016, s. 17 n.; *idem*, [w:] *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Warszawa 2015, s. 81–91; L. Morawski, *Ciężar dowodu — niektóre problemy dowodowe*, „Studia Cywilistyczne” 32, 1982, s. 209 n.; Z. Fenichel, *Ciężar dowodu w kodeksie zobowiązań*, „Polski

noprawnej autonomii woli stron¹⁰ bądź też wyraźnego braku zakazu zawierania umów dowodowych w przepisach kodeksowych oraz z uwagi na ich przydatność z punktu widzenia szybkości i sprawności postępowania sądowego¹¹. W umowach takich, nie upatrując jednak w nich negatywnych aspektów, widziano również pozory „prywatyzacji prawa publicznego (dowodowego)”, co oznacza, że poza elementem publicznoprawnym pojawia się tam element prywatnoprawny postępowania dowodowego¹². W przeciwieństwie do sądowego postępowania cywilnego zawieranie umów dowodowych zasadniczo było i jest dopuszczalne w postępowaniu przed sądem polubownym¹³. W arbitrażu umowy takie wpływają na tok postępowania dowodowego, stanowiąc wyraz dyspozycyjności w postępowaniu prowadzonym przed sądem polubownym.

2. DEFINICJA UMOWY DOWODOWEJ

Umowa dowodowa zaliczana jest do tak zwanych umów procesowych¹⁴, przez które należy rozumieć umowy odnoszące się do postępowania sądowego, mają-

---

Proces Cywilny” 1934, nr 11, s. 332; K. Górniak, *Umowy dowodowe w procesie cywilnym*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2019, nr 4, s. 11.

¹⁰ Ł. Błaszczak, *Problematyka umów...*, s. 25.

¹¹ K. Stefko, *Postępowanie dowodowe w polskim procesie cywilnym*, „Przegląd Notarialny” 1951, nr 1–3, s. 15.

¹² Ł. Błaszczak, *Problematyka umów...*, s. 20.

¹³ Por. R. Kuratowski, *Sądownictwo polubowne. Studium teoretyczno-praktyczne z uwzględnieniem prawodawstwa obowiązującego w trzech dzielnicach Rzeczypospolitej i polskiego kodeksu postępowania cywilnego z roku 1930*, Warszawa 1932, s. 109; T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 313; T. Ereciński, *Komentarz do art. 1191*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6. *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2017; R. Kulski, *op. cit.*, s. 327–337; *idem*, *Sposób prowadzenia dowodów w postępowaniu przed sądem polubownym*, [w:] *Sądy polubowne i mediacja*, red. J. Olszewski, Warszawa 2008, s. 276; *idem*, *Postępowanie dowodowe przed sądami polubownymi w ujęciu prawa polskiego i prawa amerykańskiego*, [w:] *Arbitraż i mediacja jako instrumenty wspierania przedsiębiorczości. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej przez Zakład Prawa Handlowego i Gospodarczego Wydziału Prawa Uniwersytetu Rzeszowskiego w Rzeszowie w dniach 22–23 września 2006 r.*, „Ius et Administratio” 2006, zeszyt specjalny, red. J. Olszewski, B. Sagan, R. Uliasz, s. 118; *idem*, *Umowy procesowe...*, s. 327 n.; Ł. Błaszczak, [w:] *Dowody...*, s. 503; *idem*, *Problematyka umów...*, s. 31; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 170; A. Bieliński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 4. *Komentarz do art. 1096–1217*, red. A. Marciniak, Warszawa 2017, s. 657; R. Morek, *Mediacja i arbitraż (art. 183¹–183¹⁵, 1154–1217 k.p.c.)*. *Komentarz*, Warszawa 2007, s. 223; B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, *Przyczynki do rozważań na temat odrębności postępowania dowodowego w sprawach rozstrzyganych przez sądy polubowne*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009, nr 1, s. 94; K. Czech, *Dowody i postępowanie dowodowe w międzynarodowym arbitrażu handlowym oraz inwestycyjnym*. *Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2017, s. 106.

¹⁴ Umowy te określa się też mianem układów procesowych (jurysdykcyjnych), porozumieniami procesowymi lub umowami przedprocesowymi (zob. R. Kulski, *Charakter prawny umów*

ce bezpośrednio działanie w procesie. Oznacza to, że umowa z chwilą, gdy jej dojdzie do skutku zostanie ustalona w procesie, wiąże sędziego w ten sposób, że w prowadzeniu procesu musi się do jej postanowień stosować. W konsekwencji przez procesowe umowy dowodowe należy rozumieć takie, które bezpośrednio wiążą sędziego w prowadzeniu przezeń postępowania dowodowego¹⁵. Wskazuje się również, że umowy procesowe to zgodne objawienie woli stron prowadzących spór w granicach prawnie dozwolonych celem wywołania skutków procesowych¹⁶ lub też porozumienie stron występujących w procesie polegające na uzgodnieniu ich stanowiska¹⁷. R. Kulski przyjął, że przez umowy procesowe należy rozumieć umowy, które odpowiadają następującym atrybutom:

- stanowią przejaw dyspozycyjności;
- są wyraźnie dopuszczone przez ustawę;
- stanowią wyraz zgodnie objawionej woli stron;
- dotyczą postępowania przed sądem;
- wywołują określone skutki procesowe;
- z chwilą zawarcia takiej umowy określone w niej ustalenia wiążą dany sąd w taki sposób, że zobowiązany jest on się do jej postanowień stosować¹⁸.

Tym samym należy przyjąć, że umowy dowodowe są zawierane przez zgodnie objawioną wolę stron, dotyczą postępowania przed sądem i mogą odnosić bezwzględnie wiążące skutki procesowe w postaci zobowiązania sądu do prowadzenia postępowania dowodowego według zasad ustalonych w umowie¹⁹. Umowa dowodowa została zdefiniowana w art. 458⁹ § 1 k.p.c., zgodnie z którym strony mogą się umówić na wyłączenie określonych dowodów w postępowaniu w sprawie z określonego stosunku prawnego powstałego na podstawie umowy (umowa dowodowa). Umowa ta jest umową nazwaną, gdyż sformułowanie znajdujące się

---

procesowych, „Państwo i Prawo” 2002, nr 1; *idem*, *Umowy procesowe...*, s. 27–28; J. Mokry, *Czynności podmiotów dochodzących ochrony praw w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 1993, s. 70; Ł. Błaszczak, *Charakter prawny umowy o mediację*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008, nr 1, s. 10; *idem*, [w:] *Dowody...*, s. 81 n.; *idem*, *Umowa dowodowa jako przykład nowej instytucji w kodeksie postępowania cywilnego (art. 458(9) k.p.c.)*, „Palestra” 2019, nr 11–12, s. 134; P. Osowy, *Umowa o właściwość sądu jako przykład umowy przedprocesowej. Uwagi na tle art. 46 k.p.c.*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2005, nr 2, s. 423 n.; M. Gregorczyk, M. Utracka, *Umowy dowodowe — nowa instytucja w polskiej procedurze*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2018, nr 44, s. 105; o formie umowy dowodowej w arbitrażu zob. A.M. Arkuszewska, *Informatyzacja postępowania arbitrażowego*, Warszawa 2019, s. 421.

¹⁵ W. Mikuszewski, *op. cit.*, s. 226; R. Kulski, *Odrębności postępowania w sprawach gospodarczych*, „Monitor Prawniczy” 2019, nr 21, s. 1170.

¹⁶ F.K. Fierich, *O spoczywaniu procesu cywilnego. Studium procesowe*, Lwów 1896, s. 54; E. Waśkowski, *Podręcznik procesu cywilnego. Ustrój sądów cywilnych. Postępowanie sporne*, Wilno 1932, s. 176.

¹⁷ M. Waliński, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947, s. 568.

¹⁸ R. Kulski, *Umowy procesowe...*, s. 37.

¹⁹ *Ibidem*, s. 292.

na końcu zdania w nawiasie zwięźle określa nazwę dla zdefiniowanej instytucji²⁰. Mocą tego przepisu dopuszczono umowy dowodowe zawężające możliwość dowodzenia stron w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Oznacza to, że w innych postępowaniach — czy to odrębnych (szczególnie dotyczy to postępowań: w sprawach małżeńskich, w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi, w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, w sprawach z zakresu ochrony posiadania, w sprawach z zakresu ochrony konkurencji, w europejskich postępowaniach w sprawach transgranicznych, w elektronicznym postępowaniu upominawczym, w sporach między przedsiębiorcą a konsumentem²¹), czy też zwykłym — tego typu umowy nie są dopuszczalne. W postępowaniu upominawczym możliwość stosowania umów dowodowych może istnieć po utracie mocy przez nakaz zapłaty, natomiast w postępowaniu nakazowym reguły określone przez strony w umowie dowodowej mogą mieć miejsce po skutecznym wniesieniu zarzutów i wyznaczeniu rozprawy²². Praktyka zweryfikuje, czy w przyszłości zasadnym może się okazać wprowadzenie umów dowodowych w innych postępowaniach, w sytuacji gdyby funkcjonowanie umów dowodowych zawieranych w postępowaniu gospodarczym w perspektywie przyczyniło się do sprawniejszego i efektywniejszego rozstrzygnięcia sporu, co jest głównym założeniem ustawodawcy.

3. CZAS ZAWARCIA UMOWY DOWODOWEJ

Ustawodawca nie wprowadził ograniczeń czasowych zawarcia umowy dowodowej, tym samym można przyjąć, że umowy dowodowe mogą mieć charakter: a) uprzedni — gdy zawierane są przed ewentualnym procesem (*ante litem natam*); można je wtedy podzielić na zawarte przed powstaniem sporu, na etapie kontraktowania lub po powstaniu sporu, albo 2) następczy (*post litem natam*) — zawarte już w toku danego postępowania²³. Przy czym ten drugi rodzaj umowy może być za-

²⁰ Zob. M. Skory, *Charakter prawny tak zwanej umowy dowodowej z art. 458⁹ k.p.c.*, „Przeгляд Prawa i Administracji” 120, 2020, cz. 1. *Założenie racjonalnego prawodawcy w polskim porządku prawnym. Księga jubileuszowa z okazji siedemdziesięciolecia Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego*, s. 514.

²¹ Por. Ministerstwo Rozwoju, *Zarys koncepcji umów procesowych w postępowaniu cywilnym — materiał do pre-konsultacji*, Warszawa 2016, s. 10.

²² Por. A. Arkuszewska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2019, s. 337–338.

²³ W. Mikuszewski, *op. cit.*, s. 232; A. Arkuszewska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r.*, s. 338; J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian 2019*, s. 1132; J. Kudła „Prywatyzacja” postępowania cywilnego — analiza starych i nowych postulatów de lege ferenda, [w:] *Postępowanie cywilne w dobie przemian*, red. I. Gil, Warszawa 2017, pkt 2.2.

warty przed sądem (umowa instytucjonalna) lub poza sądem (umowa kontraktowa, pozasądowa). Umowa dowodowa zawarta przed procesem na etapie kontraktowania może mieć postać klauzuli zawartej w umowach określających stosunek prawny łączący strony, albo kształt umowy oddzielnie zawartej przez strony — podobnie jak ma to miejsce w przypadku zawarcia umowy o mediację (por. art. 183¹ § 2 k.p.c.). Warto zauważyć, że o ile przepisy k.p.c. wskazują podstawowe elementy umowy o mediację (por. art. 183¹ § 3 k.p.c.), która też jest umową procesową, o tyle przepisy o umowie dowodowej nie zawierają takiej treści poza określeniem przedmiotu porozumienia. Oznacza to, że ustawodawca pozostawił stronom swobodę w kształtowaniu tego rodzaju umów zgodnie z zasadą autonomii woli stron.

Umowa dowodowa może być zawarta również po wszczęciu postępowania, co pośrednio wynika z treści § 5 art. 458⁹ k.p.c. Brak ograniczeń czasowych dla zawarcia i przedstawienia sądowi takich umów wskazuje, że mogą być one zawierane i przedkładane mu na każdym etapie, a więc nawet do zakończenia rozprawy przed sądem II instancji (ale już nie w postępowaniu kasacyjnym), z tym że trzeba wziąć pod uwagę okoliczność, że objęcie umową dowodu przeprowadzonego przed sądem zanim doszło do jej zawarcia, nie pozbawia go mocy dowodowej. Jest to uzasadnione faktem, że skoro treść takiego dowodu dotarła do świadomości sędziego i wpłynęła na jego pogląd w sprawie, to uważanie go za nieistniejący byłoby trwaniem w iluzji²⁴. Przy zawieraniu umowy dowodowej w postępowaniu apelacyjnym trzeba wziąć pod uwagę fakt, że w ramach postępowania drugoinstancyjnego postępowanie dowodowe jest ograniczone jedynie do nowych faktów i dowodów, z tym tylko zastrzeżeniem, że powołując nowe fakty lub dowody należy uprawdopodobnić, że ich powołanie w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji nie było możliwe albo potrzeba ich powołania wynikała później (art. 368 § 1¹ k.p.c.). Oczywiście niewykluczona jest sytuacja, że strony już na etapie kontraktowania dokonają wyłączenia określonych środków dowodowych z zastrzeżeniem, że dotyczy to zarówno postępowania przed sądem pierwszej, jak i drugiej instancji. Jednakże takie ustalenia w stosunku do postępowania przed sądem drugiej instancji nie mogą zostać sformułowane w sposób ogólny — z założeniem, że strony wyłączają określone środki dowodowe, również te, które mogą uchodzić w przeszłości za nowe dowody²⁵.

4. PRZEDMIOT UMOWY DOWODOWEJ

Zgodnie z treścią art. 458⁹ §1 k.p.c. umowa dowodowa to umowa zawarta przez strony dotycząca wyłączenia określonych dowodów w postępowaniu w sprawie

²⁴ Sejm RP VIII kadencji, *Uzasadnienie do projektu ustawy z 4 lipca 2019 roku*, druk sejm. 3137, s. 107.

²⁵ Zob. Ł. Błaszczak, *Umowa dowodowa...*, s. 152.

z określonego stosunku prawnego powstałego na podstawie umowy. Przedmiotem umowy dowodowej może być wyłączenie istniejących lub przyszłych dowodów, określonych rodzajowo (na przykład z zeznań świadków, z oględzin, z opinii biegłego) albo indywidualnie (na przykład z zeznań określonej osoby, opinii określonego biegłego). Umowy te nie pozwalają natomiast na wyłączenie określonych faktów z dowodzenia i z podstawy faktycznej wyroku²⁶. Problematiczna jest natomiast kwestia dotycząca wyłączenia w drodze umowy wszystkich dowodów. Użyte w przepisie sformułowanie mówiące o „wyłączeniu określonych dowodów” może sugerować, że strony mogą wyłączyć, a więc wyeliminować z postępowania, tylko niektóre, określone dowody²⁷. W literaturze przeważa pogląd, że nie jest dopuszczalne wyłączenie w umowie wszystkich dowodów możliwych do przeprowadzenia²⁸, gdyż oznaczałoby to wyłączenie konstytucyjnego prawa do sądu (por. art. 45 Konstytucja RP)²⁹, a zawarcie takiej umowy pociąga za sobą jej nieważność³⁰. Ł. Błaszczak uznaje taką umowę za czynność bezskuteczną, a nawet naruszającą własną istotę. Autor argumentuje, że w kontekście wadliwości takiej umowy dowodowej (z racji wskazanej przyczyny) problem sprowadza się do tego, że na gruncie prawa procesowego cywilnego nie można nadmiernie wykorzystywać instytucji z zakresu prawa prywatnego, a w szczególności dotyczących wadliwości czynności prawnych i transponować każdego rozwiązania z kodeksu cywilnego na płaszczyznę sądowego postępowania cywilnego, tym bardziej, że ustawodawca we wskazanej sytuacji nie przyjął sankcji w postaci nieważności umowy dowodowej. Bezpieczniejszym rozwiązaniem jest po prostu przyjęcie, że występuje tu bezskuteczność umowy dowodowej jako nieodnoszącej żadnego skutku procesowego w postępowaniu, co oznacza, że jako akt prawny jest ona ważna, tyle że nie wywiera skutku w procesie cywilnym, ponieważ we wskazanym zakresie nie wiąże organu procesowego³¹.

Można też spotkać się ze stanowiskiem, że strony mogą wyeliminować umową dowodową wszystkie dowody. W takiej sytuacji fakty, które miałyby zostać

²⁶ K. Knoppek, *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 4.07.2019 r.*, „Palestra” 2019, nr 11–12, s. 77.

²⁷ Tak J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian 2019*, s. 1135.

²⁸ R. Kulski, *Odrębności postępowania...*, s. 1171; T. Szczurowski, *Specyfika nowego postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2019, nr 11, s. 45; P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych (art. 458¹–458¹³ k.p.c.)*, [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej k.p.c.*, red. P. Rylski, Warszawa 2020, pkt 2.9.1.

²⁹ J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian 2019*, s. 1135; A. Jakubecki, *Komentarz do art. 458⁹*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2019.

³⁰ J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian 2019*, s. 1135; T. Szanciło, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505³⁹*, t. 1, red. T. Szanciło, Warszawa 2019, art. 458⁹ nb. 2.

³¹ Ł. Błaszczak, *Umowa dowodowa jako przykład...*, s. 138.

wykazane dowodami wyłączonymi przez umowę dowodową, sąd może ustalić na podstawie twierdzeń stron, biorąc pod uwagę całokształt okoliczności sprawy³² (por. art. 458⁹ § 7 k.p.c.). Natomiast gdy danego rodzaju umowa wyłączałaby dowód z przesłuchania stron, sąd może przeprowadzić ten dowód jako środek dowodowy pozwalający na dokonanie ustaleń faktycznych w sprawie, a wprowadzenie takiego wyłączenia należałoby uznać za nieważne³³. W konsekwencji takie podejście rodzi wewnętrzną sprzeczność, co uzasadnia stanowisko, że nie jest dopuszczalne wyłączenie wszystkich dowodów, skoro wyłączenie jedynego dowodu, jakim mógłby być dowód z przesłuchania stron, jest niemożliwe, a tym samym powoduje, że dowód taki musiałby zostać przeprowadzony. Poza tym ustawodawca w przepisie art. 458⁹ § 7 k.p.c. nie posługuje się pojęciem „dowodu z przesłuchania stron”, a pojęciem „twierdzenia stron” (o czym więcej w dalszej części opracowania). Wydaje się, że należy zgodzić się z poglądem Ł. Błaszczaka, że umowa dowodowa, w której strony dokonały wyłączenia wszystkich dowodów, nie wywoła zamierzonych skutków prawnych (jest bezskuteczna), tym samym sąd nie uwzględni treści takiej umowy, prowadząc postępowanie zgodnie z ogólnymi regułami postępowania dowodowego, jednakże przy zachowaniu odrębności dotyczących tegoż postępowania w sprawach gospodarczych (por. art. 458¹⁰ i art. 458¹¹ k.p.c.). Warto jednak zauważyć, że bez względu na stanowisko, jakie zostanie przyjęte — nieważność, czy też bezskuteczność umowy dowodowej wyłączającej wszystkie dowody — najistotniejszą kwestią jest skutek przyjęcia określonej sankcji, polegający na wyeliminowaniu omawianej umowy z postępowania dowodowego w sprawie gospodarczej.

W tym miejscu należy odnieść się również do pojęcia stosunku prawnego, o którym mowa w art. 458⁹ § 1 k.p.c. Pojęcie to na gruncie powołanego przepisu nie zostało zdefiniowane. Stosunek prawny to szczególny rodzaj stosunku społecznego³⁴. W systemie prawa współistnieją różne typy stosunków prawnych: klasyczny cywilnoprawny, klasyczny administracyjnoprawny, czyli podległości kompetencyjnej, oraz typy stosunków prawnych nieklasyczne³⁵. Wskazany w art. 458⁹ § 1 k.p.c. stosunek prawny dotyczy stosunku cywilnoprawnego. W nauce prawa cywilnego wskazuje się, że przez stosunki cywilnoprawne należy rozumieć tę grupę stosunków prawnych, które określone są przez dyspozycje norm prawa

³² A. Borys, *Umowy dowodowe i ich praktyczne wykorzystanie w perspektywie projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] *Postępowanie cywilne — wprowadzone i projektowane zmiany 2019*, red. G. Jędrejek, S. Kotas, F. Manikowski, Warszawa 2019, pkt 3.

³³ I. Gil, E. Marszałkowska-Krześ, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2020, komentarz do artykułu 458⁹ nb 8.

³⁴ T. Bekrycht, *Analiza terminów „stosunek społeczny” a „stosunek prawny”*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna” 4, 2015, nr 1, s. 150.

³⁵ P. Borszowski, *Elementy stosunku prawnego zobowiązania podatkowego*, Kraków 2004, rozdz. 1.

cywilnego³⁶. Wskazuje się również, że stosunki cywilnoprawne charakteryzują się tym, iż jednej stronie przysługuje prawo podmiotowe, z którym korelatywnie sprzężony jest obowiązek lub obowiązki drugiej strony³⁷, a w stosunku złożonym prawa i obowiązki występują po każdej ze stron³⁸. Umowa dowodowa może dotyczyć tylko stosunku kontraktowego, obejmując nim zarówno roszczenia pierwotne (o wykonanie zobowiązania z umowy zgodnie z jego treścią), jak i roszczenia wtórne (na przykład o naprawienie szkody wyrządzonej naruszeniem zobowiązania; o zwrot świadczenia po odstąpieniu od umowy) jako te, które powstają na skutek przekształcenia treści stosunku umownego, a nie na skutek powstania nowego stosunku prawnego³⁹. Źródłem stosunku prawnego nie mogą być natomiast roszczenia z czynów niedozwolonych, z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia się oraz fakt istnienia własności rzeczy, współwłasności lub wspólności praw, a także istnienie innych praw rzeczowych, których posiadanie lub używanie stwarza obowiązek zapłaty czy też roszczenia wynikający z czynności prawnych innych niż umowy, a więc z czynności prawnych jednostronnych (przrzeczenie publiczne), z prowadzenia cudzych spraw bez zlecenia, a także z zobowiązań, których źródłem jest decyzja administracyjna czy też ustawa⁴⁰. Co istotne, musi to być stosunek „określony”. Nieważna będzie zatem umowa, w której strony wyłączą możliwość dowodzenia w sprawach wynikających z wszelkich łączących je stosunków umownych⁴¹. Trzeba mieć bowiem na uwadze, że nawet jeżeli strony zdecydują się zawrzeć umowę dowodową w zakresie jednego stosunku umownego, to w odniesieniu do innego nie muszą dojść do takiego porozumienia⁴². Problematyczna może być kwestia uwzględnienia umowy dowodowej w sytuacji powstania zbiegu różnych reżimów odpowiedzialności, na przykład odpowiedzialności *ex contractu* i *ex delicto*⁴³. K. Górniak przyjmuje, że pojawienie się tego rodzaju

³⁶ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001, s. 99; S. Grzybowski, [w:] *System prawa cywilnego*, t. 1. *Część ogólna*, Wrocław 1974, s. 178, 179; E. Skowrońska-Bocian, *Prawo cywilne. Część ogólna. Zarys wykładu*, Warszawa 2005, s. 71.

³⁷ Z. Radwański, *Prawo cywilne — część ogólna*, Warszawa 2007, s. 85.

³⁸ M. Pyziak-Szafnicka, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. M. Pyziak-Szafnicka, P. Księżak, Warszawa 2014, art. 1 uw. 16.

³⁹ Zob. K. Górniak, *Umowy dowodowe...*, s. 36.

⁴⁰ Tak J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian 2019*, s. 1136.

⁴¹ Podobnie K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2019, art. 458⁹ nb 2, która wskazuje, że art. 458⁹ § 1 k.p.c. ogranicza zakres umowy dowodowej do określonego stosunku prawnego, aby wiązały strony i sąd najwyżej w jednej lub kilku sprawach, a nie we wszystkich prowadzonych między tymi samymi stronami.

⁴² T. Szanciło, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505*³⁹, art. 458⁹ nb 2.

⁴³ Por. omówioną problematykę na tle zapisu na sąd polubowny, który jest również umową procesową: W. Sadowski, E. Wętrys, *Zapis na sąd polubowny w umowie głównej a roszczenia pozakontraktowe związane z tą umową*, „e-Przegląd Arbitrażowy” 2014, nr 3, s. 6–40; T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 152; M. Tomaszewski, [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 8. *Arbitraż handlowy*, red. A. Szumański, Warszawa 2010, s. 326; A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż handlowy*

zbiegów nie jest tu istotne, ponieważ dla normy prawa procesowego, przewidującej spoczywający na sędzie obowiązek uwzględnienia umowy dowodowej, wystarczy, że roszczenie procesowe może być wywodzone ze stosunku umownego. Nie ma zaś znaczenia, że ponadto może być ono wywodzone z innych reżimów prawnych, gdyż hipoteza art. 458⁹ § 1 k.p.c. zawiera jedynie wymóg, by badane w procesie roszczenie procesowe znajdowało oparcie w stosunku umownym i nic ponadto. To, że znajduje ono oparcie także w innych stosunkach prawnych, nie może takiej normy ubezszyć⁴⁴. Wydaje się, że pogląd ten można zaakceptować. Umowa dowodowa musi dotyczyć określonego stosunku prawnego, który powstał na podstawie kontraktu. Jeśli jednak przy wykonaniu lub niewykonaniu umowy dojdzie do czynu niedozwolonego, to nadal kontrakt będzie tym stosunkiem na podstawie którego strony zawarły umowę dowodową, a więc zbieg reżimów odpowiedzialności nie dyskredytuje umowy dowodowej, dla której fundamentem był stosunek prawny powstały właśnie na podstawie umowy.

5. NATURA PRAWNA UMOWY DOWODOWEJ

Natura prawna (charakter) umów procesowych — w tym umowy dowodowej — jest nadal problematyczna i kontrowersyjna. W literaturze przyjmuje się, że umowa dowodowa może mieć charakter: procesowy (umowa prawa procesowego); materialnoprawny (umowa prawa materialnego); mieszany (dualistyczny, materialnoprosesowy) lub „osobliwy” (umowa *sui generis*)⁴⁵.

Natura prawna umów dowodowych jest istotna nie tylko z teoretycznego, ale i praktycznego punktu widzenia, gdyż przyjęcie określonego charakteru tej umowy implikuje prawne warunki jej oceny⁴⁶. Pomimo że czynności materialno-

---

w Polsce. *Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011, s. 395; postanowienie SN z 5 lutego 2009 roku, I CSK 311/08, Lex nr 492144; postanowienie SN z 2 grudnia 2009 roku, I CSK 120/09, Lex nr 584183; postanowienie SN z 4 kwietnia 2012 roku, I CSK 354/11, Lex nr 1164720; postanowienie SN z 17 października 2012 roku, I CSK 119/12, Lex nr 1242989.

⁴⁴ K. Górniak, *Umowy dowodowe...*, s. 37.

⁴⁵ W. Siedlecki, *O tzw. umowach procesowych*, [w:] *Studia z prawa zobowiązań*, red. Z. Radwański, Warszawa-Poznań 1979, s. 169 n; R. Kulski, *Umowy procesowe...*, s. 148 n.; Ł. Błaszczak, *Problematyka umów...*, s. 20–26; *idem*, *Umowa dowodowa jako przykład...*, s. 134; J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian 2019*, s. 1132–1134; A. Jakubecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019*, Warszawa 2019, komentarz do art. 458⁹; A.M. Arkuszewska, *Informatyzacja...*, s. 412–418; M. Gregorczyk, M. Utracka, *Umowy dowodowe...*, s. 111; K. Górniak, *Umowy dowodowe...*, s. 40; M. Skory, *Charakter prawny...*, s. 525; T. Jamróz, P. Lewandowski, *Postępowanie cywilne po nowelizacji. Komentarz dla pełnomocników procesowych i sędziów*, red. B. Karolczyk, Warszawa 2020, komentarz do art. 458⁹ nb 62–63; P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie...*, Warszawa, pkt 2.9.1.

⁴⁶ J. Gudowski przyjmuje, że niezależnie od stanowiska, jakie zostanie zajęte, powstanie forum, na którym umowa procesowa może być urzeczywistniona, a więc istnienie procesu, a mówiąc ściślej, zawiązanie sprawy przed sądem w jej procesowo-technicznym kształcie, jest istotnym,

prawne oraz czynności procesowe są czynnościami prawnymi w szerokim znaczeniu i pewne ogólne zasady wynikające z jedności prawa odnoszą się do nich wszystkich na równi, to jednak każda z tych czynności w dość istotnym zakresie rządzona jest odmiennymi zasadami właściwymi tym dwóm działom prawa, mimo ich wewnętrznej i oczywistej łączności ze sobą⁴⁷.

Analizując treść art. 458⁹ k.p.c., można zauważyć, że przenikają się tam elementy właściwe prawu procesowemu oraz materialnemu, co może uzasadniać przyjęcie mieszanego (dualistycznego) charakteru umowy dowodowej.

Umowy procesowe podejmowane są przez podmioty, które nie są jeszcze stronami procesu, a w pewnych wypadkach mogą w ogóle nimi nie być, gdyż do ich zawarcia dochodzi z reguły przed wszczęciem jakiegokolwiek postępowania. W przypadku umowy dowodowej określonej w art. 458⁹ § 2 k.p.c. umowę można zawrzeć na piśmie pod rygorem nieważności albo ustnie przed sądem. Zawarcie ustnie przed sądem oznacza, że postępowanie już się toczy, wobec tego umowa dowodowa zawierana jest w procesie już przez podmioty postępowania cywilnego, to jest strony biorące w nim udział. Oznacza to, że umowa taka zbliżona jest do czynności procesowej, a nie czynności prawa materialnego. W literaturze wskazuje się, że nawet w takim przypadku czynności podejmowane przez podmioty będą traktowane jako działania mające wpływ na postępowanie lub pozostające w nim w związku⁴⁸. Założenie to jest właściwe, jeśli odnosi się do samego działania stron, jednak biorąc pod uwagę pozycję tych podmiotów, są one już stronami procesowymi (posiadającymi zdolność procesową), a więc umowa taka byłaby zawierana już przez podmioty tego postępowania, co sugeruje, że nabierałaby cech czynności procesowej.

Powiązanie czynności procesowej z konkretnym postępowaniem sądowym następuje też poprzez fakt, że czynność podejmowana jest wobec sądu jako podmiotu kierującego postępowaniem, co wiąże się z niesamodzielnnością i odwołalnością czynności procesowych. Umowa procesowa jest samodzielna, gdyż jej dopuszczalność nie jest poddana kontroli sądu, w szczególności sąd nie bada, czy umowa taka nie narusza uzasadnionych interesów stron zawierających taką umowę⁴⁹. W przypadku umowy dowodowej sąd jest zobowiązany poddać ją kontroli, jeśli strona podniesie zarzut nieważności lub bezskuteczności takiej umowy. Podniesienie takich zarzutów (podobnie jak przy zarzucie przedawnienia) będzie

---

kreatywnym czynnikiem tej umowy; dopiero na tym forum zaczyna ona wywoływać skutki. Cechą umowy dowodowej (procesowej) jest jej ścisłe — czasowe i funkcjonalne — związanie z procesem; bez procesu umowa taka, jakkolwiek oceniana, w sensie procesowym nie istnieje i — z powodu braku forum — nie wywołuje żadnych procesowych skutków (zob. J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian 2019*, s. 1133–1134.

⁴⁷ W. Siedlecki, *O tzw. umowach...*, s. 170; J. Mokry, *op. cit.*, s. 48; R. Kulski, *Umowy procesowe...*, s. 148.

⁴⁸ Ł. Błaszczak, *Problematyka umów...*, s. 23.

⁴⁹ W. Siedlecki, *O tzw. umowach...*, s. 171–172.

oznaczało, że sąd powinien dokonać oceny, czy umowa dowodowa jest ważna lub skuteczna, a więc czy może znaleźć zastosowanie w postępowaniu dowodowym. Takie założenie oznacza, że umowa taka nie jest czynnością samodzielną, lecz wykazuje cechy czynności procesowej (niesamodzielnej). Umowa taka nie wykazuje natomiast cechy odwołalności, właściwej czynnościom procesowym, gdyż rozwiązanie takiej umowy zależy od rodzaju i treści obowiązujących przepisów prawnych. Do umowy dowodowej należy odnosić zwykle zasady rządzące prywatnym obrotem prawnym, w szczególności *pacta sunt servanda*, a więc nie ma podstaw do narzucenia stronom, by kolejna umowa całkowicie uchylała poprzednią. W sytuacji jednak wątpliwości w tym względzie ustawodawca przyjął, że późniejsza umowa dowodowa utrzymuje w mocy te postanowienia umowy wcześniejszej, które dają się z nią pogodzić (art. 458⁹ § 2, zdanie drugie, k.p.c.). Sąd będzie mógł co najwyżej stwierdzić, czy w skutek zdarzeń lub czynności poza sądem (na przykład zgoda stron rozwiązująca umowę) umowa przestała obowiązywać, a więc nie wywołuje już skutków przewidzianych prawem procesowym. Założenie to wskazuje na element materialnoprawny umowy.

Poza tym umowa dowodowa dla swej ważności wymaga sporządzenia jej w formie pisemnej, nie czyniąc jednak zadość rygorom przewidzianym dla pism procesowych, a właściwym umowom cywilnoprawnym. Wymagana przez przepisy prawa procesowego forma ma charakter pisemny (zob. pisemna forma umowy o właściwość miejscową sądu, pisemna forma umowy dotyczącej jurysdykcji krajowej, forma zapisu na sąd polubowny itp.). Przy czym wskazano wyraźny rygor niezachowania formy takiej umowy, który związany jest z rygorami przewidzianymi dla form czynności prawnych (por. art. 73 k.c.), gdzie nieważność stanowi typową postać wadliwości czynności prawnej prawa materialnego⁵⁰.

Idąc dalej, należy zauważyć, że czynność procesowa nie może być dokonana pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu. To samo odnosi się do umowy dowodowej, która w sytuacji zawarcia jej pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu będzie w całości nieważna (art. 458⁹ § 3 k.p.c.). Założenie to wskazuje na materialnoprawny charakter umowy, gdyż przy przyjęciu takiej umowy jako czynności procesowej wyraźne wyłączenie warunku i terminu nie byłoby konieczne. To właśnie w odniesieniu do czynności prawa materialnego ustawodawca wprowadza nieraz wyraźne wyłączenie zastosowania instytucji warunku lub terminu, jak na przykład w art. 157 § 1 k.c. i art. 962 k.c., nie czyniąc tego odnośnie do czynności procesowych. Wyjątkowo na podstawie szczególnych przepisów kodeksu (art. 70 § 2 lub art. 97 k.p.c.) przewidziane jest uzależnienie skutków czynności procesowych od warunku i terminu, ale następuje to na podstawie decyzji sądu, a nie oświadczenia woli strony dokonującej czynności procesowej⁵¹.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 176.

⁵¹ *Ibidem*, s. 174.

Nie można jednak zaprzeczyć, że umowa dowodowa wywołuje skutki procesowe, co tym samym uzasadniałoby przyjęcie poglądu o procesowym charakterze takiej umowy, skoro zgodnie z panującym poglądem czynnością procesową jest każda czynność podmiotów procesowych, która może wywrzeć skutki dla procesu cywilnego⁵². W następstwie czynności podejmowanych poza postępowaniem cywilnym (lub procesie, zob. art. 458⁹ § 2 k.p.c.) nie powstają natomiast żadne skutki prawne wyznaczone przez normy prawa materialnego⁵³. Czynności te nie prowadzą zwłaszcza do nawiązania, zmiany lub wygaśnięcia stosunku cywilnoprawnego. Skutki omawianych czynności mają bowiem wyraźnie procesowy charakter i są określone przez normy prawa procesowego.

Przeprowadzona inferencja uzasadnia stanowisko, że regulujące umowę dowodową przepisy k.p.c. zawierają znamiona właściwe dla czynności procesowych, jak na przykład zawarcie jej już przez podmioty postępowania cywilnego (gdy umowa zawierana jest przed sądem), niesamodzielnosc, wywieranie skutku procesowego. Z drugiej strony umowy te zawierają cechy właściwe umowom cywilnoprawnym, jak rodzaj formy i rygor jej niezachowania przewidziany dla form czynności prawnych, wyraźne wyłączenie zawarcia jej pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu czy też zasady rządzące prywatnym obrotem prawnym. Wymieszanie elementów charakterystycznych dla czynności prawnych i procesowych determinuje pogląd, że umowa dowodowa ma charakter dualistyczny (mieszany, materialnoprocesowy)⁵⁴.

CHARACTERISTICS OF THE EVIDENTIARY AGREEMENT — SELECTED ISSUES (PART I)

Summary

The study discusses a new institution in the Polish system of civil procedural law — the evidentiary agreement. The first part presents the definition of an evidentiary agreement, the issue of its admissibility before the amendment to the Code of Civil Procedure by the Act of 4 July 2019, the time of its conclusion and content, as well as the legal nature of the evidentiary agreement. The conducted research may enable a more complete understanding of this institution and at the same time make it easier for the parties to conclude appropriate agreements and for the courts to make a more accurate assessment.

Keywords: evidentiary agreement, commercial proceedings, evidence proceedings

⁵² W. Siedlecki, *Czynności procesowe*, „Państwo i Prawo” 1951, nr 11, s. 704–705.

⁵³ M. Wałasik, *Poddanie się egzekucji aktem notarialnym*, Warszawa 2008, s. 94.

⁵⁴ Podobnie A. Arkuszewska, *Informatyzacja...*, s. 413–418

BIBLIOGRAFIA

- Allerhand M., *Kodeks postępowania cywilnego. Część pierwsza*, Lwów 1932.
- Arkuszevska A.M., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, red. J. Gołaczyński, Szostek D., Warszawa 2019.
- Arkuszevska A.M., *Informatyzacja postępowania arbitrażowego*, Warszawa 2019.
- Bekrycht T., *Analiza terminów „stosunek społeczny” a „stosunek prawny”*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna” 4, 2015, nr 1.
- Bieliński A., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 4. *Komentarz do art. 1096–1217*, red. A. Marciniak, Warszawa 2017.
- Błaszczak Ł., [w:] *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Warszawa 2015.
- Błaszczak Ł., *Charakter prawny umowy o mediację*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008, nr 1.
- Błaszczak Ł., *Problematyka umów dowodowych w sądowym postępowaniu cywilnym ze szczególnym uwzględnieniem dowodu z opinii biegłego ad hoc*, [w:] *Rola biegłego w postępowaniach sądowych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Wrocław 2016.
- Błaszczak Ł., *Umowa dowodowa jako przykład nowej instytucji w kodeksie postępowania cywilnego (art. 458(9) k.p.c.)*, „Palestra” 2019, nr 11–12.
- Błaszczak Ł., Ludwik M., *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007.
- Borszowski P., *Elementy stosunku prawnego zobowiązania podatkowego*, Kraków 2004.
- Borys A., *Umowy dowodowe i ich praktyczne wykorzystanie w perspektywie projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] *Postępowanie cywilne — wprowadzone i projektowane zmiany 2019*, red. G. Jędrejek, S. Kotas, F. Manikowski, Warszawa 2019.
- Czech K., *Dowody i postępowanie dowodowe w międzynarodowym arbitrażu handlowym oraz inwestycyjnym. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2017.
- Dolecki H., *Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1998.
- Ereciński T., *Komentarz do art. 1191*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6. *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2017.
- Ereciński T., Weitz K., *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008.
- Feliga P., *Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych (art. 458¹–458¹³ k.p.c.)*, [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej k.p.c.*, red. P. Rylski, Warszawa 2020.
- Fenichel Z., *Ciężar dowodu w kodeksie zobowiązań*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 11.
- Fierich F.K., *O spoczywaniu procesu cywilnego. Studium procesowe*, Lwów 1896.
- Gessel-Kalinowska vel Kalisz B., *Przyczynek do rozważań na temat odrębności postępowania dowodowego w sprawach rozstrzyganych przez sądy polubowne*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009, nr 1.
- Gil I., Marszałkowska-Krześ E., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2020.
- Górniak K., *Umowy dowodowe w procesie cywilnym*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2019, nr 4.
- Gregorczyk M., Utracka M., *Umowy dowodowe — nowa instytucja w polskiej procedurze*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2018, nr 44.
- Gudowski J., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian 2019*, t. 1 i 2. *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe*, red. T. Zembruski, Warszawa 2019.
- Jakubecki A., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2019.

- Jakubecki A., *Czy potrzebne jest nam postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych? (uwagi na tle Projektu ustawy o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego z 13 września 2018 r.)*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2018, nr 4.
- Jamróż T., Lewandowski P., *Postępowanie cywilne po nowelizacji. Komentarz dla pełnomocników procesowych i sędziów*, red. B. Karolczyk, Warszawa 2020.
- Jodłowski J., *Z zagadnień polskiego procesu cywilnego*, Warszawa 1961.
- Knoppek K., [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 2, cz. 2. *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016.
- Knoppek K., *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 4.07.2019 r.*, „Palestra” 2019, nr 11–12.
- Knoppek K., *Recenzja książki „Dowody w postępowaniu cywilnym”*, Warszawa 2010, „Polski Proces Cywilny” 2011, nr 2.
- Kudła J., „Prywatyzacja” postępowania cywilnego — analiza starych i nowych postulatów de lege ferenda, [w:] *Postępowanie cywilne w dobie przemian*, red. I. Gil, Warszawa 2017.
- Kulski R., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 3. *Komentarz do art. 425–729*, red. A. Marciniak, Warszawa 2020.
- Kulski R., *Charakter prawny umów procesowych*, „Państwo i Prawo” 2002 nr 1.
- Kulski R., *Odrębności postępowania w sprawach gospodarczych*, „Monitor Prawniczy” 2019, nr 21.
- Kulski R., *Postępowanie dowodowe przed sądami polubownymi w ujęciu prawa polskiego i prawa amerykańskiego*, [w:] *Arbitraż i mediacja jako instrumenty wspierania przedsiębiorczości. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej przez Zakład Prawa Handlowego i Gospodarczego Wydziału Prawa Uniwersytetu Rzeszowskiego w Rzeszowie w dniach 22–23 września 2006 r.*, „Ius et Administratio” 2006, zeszyt specjalny, red. J. Olszewski, B. Sagan, R. Uliasz.
- Kulski R., *Sposób prowadzenia dowodów w postępowaniu przed sądem polubownym*, [w:] *Sądy polubowne i mediacja*, red. J. Olszewski, Warszawa 2008.
- Kulski R., *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2006.
- Kuratowski R., *Sądownictwo polubowne. Studium teoretyczno-praktyczne z uwzględnieniem prawodawstwa obowiązującego w trzech dzielnicach Rzeczypospolitej i polskiego kodeksu postępowania cywilnego z roku 1930*, Warszawa 1932.
- Mikuszewski W., *Dopuszczalność umów regulujących sposób prowadzenia dowodów w procesie*, „Ruch Prawniczo-Ekonomiczny” 1939, nr 3.
- Ministerstwo Rozwoju, *Zarys koncepcji umów procesowych w postępowaniu cywilnym — materiał do pre-konsultacji*, Warszawa 2016.
- Mokry J., *Czynności podmiotów dochodzących ochrony praw w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 1993.
- Morawski L., *Ciężar dowodu — niektóre problemy dowodowe*, „Studia Cywilistyczne” 32, 1982.
- Morek R., *Mediacja i arbitraż (art. 183¹–183¹⁵, 1154–1217 k.p.c.)*. Komentarz, Warszawa 2007.
- Osowy P., *Umowa o właściwość sądu jako przykład umowy przedprocesowej*. Uwagi na tle art. 46 k.p.c., „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2005, nr 2.
- Piasecki K., *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Warszawa 2010.
- Pyziak-Szafnicka M., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. M. Pyziak-Szafnicka, P. Księżak, Warszawa 2014.
- Radwański Z., *Prawo cywilne — część ogólna*, Warszawa 2007.
- Sadowski W., Wętrys E., *Zapis na sąd polubowny w umowie głównej a roszczenia pozakontraktowe związane z tą umową*, „e-Przegląd Arbitrażowy” 2014, nr 3–4.
- Sejm RP VIII kadencji, *Uzasadnienie do projektu ustawy z 4 lipca 2019 roku*, druk sejmowy 3137.
- Siedlecki W., *Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 1953, nr 7.
- Siedlecki W., *O tzw. umowach procesowych*, [w:] *Studia z prawa zobowiązań*, red. Z. Radwański, Warszawa-Poznań 1979.

- Skąpski A., *Ograniczenie dowodzenia w procesie cywilnym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1981, nr 93.
- Skory M., *Charakter prawny tak zwanej umowy dowodowej z art. 458⁹ k.p.c.*, „Przegląd Prawa i Administracji” 120, 2020, cz. 1. *Założenie racjonalnego prawodawcy w polskim porządku prawnym. Księga jubileuszowa z okazji siedemdziesięciolecia Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego*.
- Skowrońska-Bocian E., *Prawo cywilne. Część ogólna. Zarys wykładu*, Warszawa 2005.
- Stefko K., *Postępowanie dowodowe w polskim procesie cywilnym*, „Przegląd Notarialny” 1951, nr 1–3.
- Szanciło T., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505³⁹*, t. 1, red. T. Szanciło, Warszawa 2019.
- Szczurowski T., *Specyfika nowego postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2019, nr 11.
- Szostek D., [w:] *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Szostek D., *Wpływ rozporządzenia eIDAS i nowej definicji dokumentu na praktyczne aspekty elektronicznego poświadczenia kopii dokumentu w znaczeniu znowelizowanego art. 97 prawa o notariacie*, „Rejent” 2016, nr 11.
- Tomaszewski M., [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 8. *Arbitraż handlowy*, red. A. Szumański, Warszawa 2010.
- Walasik M., *Poddanie się egzekucji aktem notarialnym*, Warszawa 2008.
- Waligórski M., *Gwarancje wykrycia prawdy w procesie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 1953, nr 8–9.
- Waligórski M., *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947.
- Waśkowski E., *Podręcznik procesu cywilnego. Ustrój sądów cywilnych. Postępowanie sporne*, Wilno 1932.
- Wiśniewski A.W., *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011.
- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001.
- Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019.